

Stockholms stad
Fastighetsnämnden

Delgivningskvitto

Byggnadsminnesförklaring av Stockholms stadsbibliotek med basarer på del av fastigheten Spelbomskan 16 samt tillhörande park på del av fastigheten Vasastaden 2:99, Norrmalm, Stockholms stad

Beslut

Länsstyrelsen i Stockholms län förklarar med stöd av 3 kap 1 § kulturmiljölagen (1988:950) (KML) Stockholms stadsbibliotek med tillhörande basarer på del av fastigheten Spelbomskan 16, samt tillhörande park på del av fastigheten Vasastaden 2:99 för byggnadsminne, se karta.

Skyddsbestämmelser

För byggnadsminnet gäller följande skyddsbestämmelser:

1. Huvudbyggnaden Stockholms stadsbibliotek
 1. Byggnaden får inte rivas eller till sitt yttre byggas om eller på annat sätt förändras.
 2. Planlösning tillkommen före år 1933 får inte ändras.
 3. Ingrepp får inte göras i fast inredning tillkommen före år 1961.
 4. Ingrepp får inte göras i konstnärlig utsmyckning eller i invändiga ytskikt tillkomna före år 1933.
 5. Större ingrepp får inte göras i byggnadens stomme.

Med större ingrepp i stomme avses till exempel borttagande av partier av stommen, genomgående håltagningar för ventilation eller annan mer omfattande kulvertering/rördragning, dörröppningar, lucköppningar mm.

2. Basarerna
 1. Basarerna får inte rivras eller till sitt yttre byggas om eller på annat sätt exteriört förändras.
3. Parken m.m.
 1. Parken får inte ytterligare bebyggas.
 2. Huvudtrappan från Sveavägen med murar och smidesstaket samt stenläggning ovan basarerna får inte ändras.
 3. Planteringar, buskar och träd samt anläggningar som bäck, dammar, terrasseringar, murar, skärmtak, skulpturer och markbeläggning ska bevaras och underhållas så att dess kulturhistoriska värde bibehålls.
4. Vård och underhåll
 1. Byggnadsminnet ska underhållas så att det inte förfaller. Vård och underhåll ska utföras med sådana material och metoder att det kulturhistoriska värdet inte minskar.

Motiv för byggnadsminnesförklaring

Stadsbibliotekets monumentala huvudbyggnad, uppförd efter ritningar av arkitekt Gunnar Asplund 1927-28 med vissa kompletteringar som basarerna och västra längan under 1930-talets första år, är ett av den moderna svenska arkitekturens stora verk, en märkesbyggnad och solitär. Den har ett särskilt intresse som det mest fullödiga exemplet på brytningstiden mellan tjugotalsklassicism och fullt utvecklade funktionalism. De något senare tillkomna basarerna ingår i den viktiga helhetskompositionen runt Stadsbiblioteket.

Bibliotekets stora rotunda och den framförbyggande ingångshallen med den monumentala trappan till stora biblioteksrummet och de båda till synes i oändligheten försvinnande sidotrapporna från ingångshallen, på utsidan av rotundan, utgör en av de märkligaste rumsskapelserna i Norden och har rönt stor internationell uppmärksamhet. Från Sveavägen löper en yttre imponant trappa mellan basarerna upp mot huvudentrén och ansluter till den inre trappan vidare hela vägen in i rotundans biblioteksrum likt en processionsväg. Även entréerna mot söder och norr är välmarkerade genom portaler i fasaderna och är belägna på den terrass som omger biblioteket och dessutom delvis utgör basarernas tak.

Stadsbiblioteket betraktas som ett av Gunnar Asplunds främsta verk och har i sin helhet och i detaljer stora arkitekturhistoriska- och arkitektoniska värden. Den välgestaltade interiöra helheten med fast och lös inredning och den konstnärliga utsmyckningen, skapad av arkitekten själv tillsammans med några av tidens främsta konstnärer, bildar miljöer av stort pedagogiskt-, konsthistoriskt- och konstnärligt värde. Den bevarade ursprungliga användningen av rotundan,

läsesalar och barnavdelning bidrar till en helhetsupplevelse av interiören och ger ett kontinuitetsvärde.

Byggnaden är ett tidstypiskt exempel på en genomförd idé om folkbibliotekets utformning och besitter mycket höga socialhistoriska- och samhällshistoriska värden. Basarerna kom att utgöra en del i helhetskompositionen av bibliotekets närområde och gavs för tiden karaktäristisk funkisstil.

Asplunds huvudbibliotek med basarerna och intilliggande lamellhus med platsbildningen intill är ett exempel på det sena 1920-talets stadsplanetänkande. Även parkanläggningen med damm, konstgjord bäck, planteringar, gräsytor och konstverk, likaså skapad av Asplund, uppvisar en för tiden djärv och fantasirik skapelse med en helt nyskapande estetisk utformning. Parkanläggningen är kopplad till biblioteksanläggningen och har ett högt kulturhistoriskt värde. Sammantaget bildar Stockholms Stadsbibliotek med basarerna och parkanläggningen en helhetsmiljö med utomordentliga kulturhistoriska värden och utgör ett nationalmonument.

Historik

Planeringen för ett nytt stadsbibliotek hade pågått sedan 1918 då staden fick en donation från Knut och Alice Wallenbergs stiftelse som finansierade projektet. Sociala och politiska ambitioner låg bakom idén om ett kommunalt inrättat bibliotek för stadens invånare. Ett av motiven för att öka läskunnigheten och läsintresset var att få moraliskt högtstående och demokratiska medborgare. Många andra länder låg långt före Sverige i frågan om folkbibliotek, bl. a. USA och England samt de nordiska grannländerna.

Gunnar Asplunds skapandeprocess för Stockholms stadsbibliotek inföll under en stilmässig brytningstid inom arkitekturen i Sverige. Asplunds tidiga skisser för byggnaden visar fortfarande en mer traditionell klassicism. När biblioteket efter tio års arbete i mars 1928 stod klart hade det blivit ett av de främsta exemplen på svensk tjugotalsklassicism, en stilriktning som övriga världen kallade ”Swedish grace”. Byggnaden kom att bli förebild för andra biblioteksbyggnader i Sverige, bland annat Örebro stadsbibliotek och konserthus.

Stadsbiblioteket skulle bli Asplunds sista storverk i denna stil; de så kallade basarerna mellan bibliotekets huvudentré och Sveavägen från 1928 gavs klara funktionalistiska drag, likaså bibliotekets västra länga från 1932 som har en mer uttalad funktionalistisk fasad än ursprungsbyggnaden. Två år senare, på Stockholmsutställningen 1930, hade Asplund helt gått över till funktionalismen.

Gunnar Asplunds plan för Stockholms stadsbibliotek utgjordes av en cylindrisk byggnad omgiven av fyra sammanbyggda flyglar. Cylindern innehöll avdelningar för skönlitteratur samt ett stort bokmagasin. I flyglarna fanns utrymme för facklitteratur, dagstidningar, periodica samt barn- och ungdomsavdelningen med egen ingång från parken. Tjänsterummen förlades till våningen högst upp i huset.

Datum
2017-11-27

Beteckning
432-28282-2012

Den första byggnadsetappen omfattade den cylindriska mittbyggnaden samt de södra, östra och norra längorna vilka invigdes i mars 1928. Den västra längan som slöt det kvadratiska komplexet uppfördes 1932. I samband med att stadsbiblioteket byggdes uppfördes även de två basarbyggnaderna mot Sveavägen samt parken med dammen nedanför Observatoriekullen. Biblioteksbyggnaden uppfördes efter de principer för folkbibliotek som Asplund hade studerat i USA. Detta innebar att biblioteket skulle vara tillgängligt för alla och bygga på ett öppet hyllsystem där allmänheten själv kunde välja bland böckerna. En upplysningsdisk med utbildad personal kunde hjälpa till med sökningar och information. I de amerikanska folkbiblioteken ingick även en särskild barn- och ungdomsavdelning, föreläsningssalar och rum för kollektiva studier. Detta mönster följdes huvudsakligen också i Stockholm.

Den konstnärliga utsmyckningen utgjordes bl. a. av reliefer i stucco-lustro med motiv ur Iliaden av skulptören Ivar Johnsson i entréhallen och av en svit muralmålningar utförda av Hilding Linnquist med motiv ur en svensk folkvisa i en av de stora salarna, samt en gobeläng av samma konstnär i en av de mindre läsesalarna. Till barnens sagorum utförde Nils Dardel en väggmålning med sagomotiv och till ett av barnens biblioteksrum bidrog Alf Munthe med en takmålning med motiv från stjärnhimlen. På övre våningen dekorerades stadsbibliotekariens rum med målade väggfält, och ytterligare några rum på samma våningsplan gavs dekorativa väggmålningar. Av målningarna på övre våningen finns endast målningarna i stadsbibliotekariens rum kvar. På fasaden finns en relief med 300 bilder med figurativa motiv från bibliotekets olika ämnesområden.

Huvuddelen av armaturer och möbler ritades av Gunnar Asplund själv i samarbete med möbelarkitekten Gustaf Bergström, och tillverkades av Nordiska kompaniet. En stor del av möblerna finns ännu kvar. Merparten av armaturerna är helt eller delvis ersatta med kopior av de ursprungliga. Gunnar Asplunds son Hans Asplunds har under 1960-talet bidragit med tillägg såsom trappor från bokhall till första galleriet och tätare räcke runt gallerierna i rotundan. Dessa tillägg har utformats och anpassats efter ursprunglig inredning.

Basarerna innehöll redan från dess uppförande kommersiella verksamheter och är i dagsläget interiört ombyggda efter moderna verksamheters behov.

Gunnar Asplund utformade även parken utmed Sveavägen, mellan Stadsbiblioteket och Handelshögskolan. Parken började anläggas år 1927. I förslaget medverkade även skulptören Ivar Johnsson. I den av Asplund och Johnsson föreslagna utformningen av området ingick en större dammanläggning. Dammen är närmare 100 meter lång och täcker en yta av 1840 kvadratmeter. Samtidigt med betongarbetena pågick även terrasserings- och vägarbeten samt förberedelser för plantering av pilarna omkring dammen. Även den stora gräsytan närmast Handelshögskolan iordningställdes. Anläggandet fortsatte och vägar, trappor och diverse murarbeten samt den övre dammanläggningen, bäckfåran och pumphuset tillkom. Utvalda typer av prydnadsbuskar och perenna växter

Datum
2017-11-27

Beteckning
432-28282-2012

planterades och i bäckfåran planterades vattenväxter. Ett skärmtak av betong uppfördes vid parkens södra entré mot Sveavägen, där också en låg mur och en sockel för Nils Möllerbergs konstverk *Ungdom* anordnades. Konstverket var en gåva av Eva Bonniers donationsnämnd och kom på plats 1934. År 1937 smyckades den nedre fångdammen med Ivar Johnssons bronsskulptur Dansande ungdom. Stora delar av parken omdanades efter tunnelbanans byggnation i området år 1950-51. Parkens anläggningar rekonstruerades kort därefter skickligt och i stor omfattning.

Ärendets handläggning

Fråga om byggnadsminnesförklaring av Stadsbiblioteket, fastigheten Spelbomskan 6 (äldre fastighetsbeteckning), väcktes av Hans Asplund. Asplund inkom med en skrivelse till Riksantikvarieämbetet, daterad den 12 mars 1981. Ärendet överfördes till Länsstyrelsen den 30 september 1983. Den väckta frågan registrerades i Fastighetsdataregistret 29 november 1983, dvs detta ärende (dnr 432-28282-2012).

Ytterligare en väckt fråga om byggnadsminnesförklaring av Stadsbibliotekets huvudbyggnad samt annexen, de s.k. lamellhusen, på fastigheterna Spelbomskan 16, 3 och 13 väcktes i och med en skrivelse den 24 januari 2008 från Tomas Lewan SAR/MSA. Den väckta frågan registrerades i Fastighetsdataregistret den 28 januari 2008 (dnr 432-28386-2012).

Stadsmuseiförvaltningen utförde år 2004 på uppdrag av Stockholms stad, Gatu- och fastighetskontoret, en byggnadshistorisk inventering och skrev förslag till skyddsföreskrifter för Stockholms stadsbibliotek. Stadsmuseets inventering samt förslag till skyddsföreskrifter har legat till grund för Länsstyrelsens beslut.

Länsstyrelsen remitterade ett förslag till skyddsbestämmelser för en byggnadsminnesförklaring till Stockholms stad den 23 februari 2010. Stadens kommunfullmäktige svarade den 14 maj 2010 att byggnaden väl lämpade sig för en byggnadsminnesförklaring men att innan det slutgiltiga beslutet fattas ska de ekonomiska och verksamhetsmässiga konsekvenserna belysas. Ett vårdprogram togs fram av staden och presenterades år 2012. Det kom att avse byggnads- och parkbeskrivningar, teknisk status, underhållsanvisningar och brukandeanvisningar. Staden och Länsstyrelsen har därefter diskuterat vilken roll vårdprogrammet ska spela i förhållande till en kommande byggnadsminnesförklaring.

Byggnadsminnesförslaget bearbetades under 2014. Den 19 februari 2015 remitterade Länsstyrelsen ett reviderat förslag till byggnadsminnesförklaring till Stockholms stad.

Stadens fastighetskontor svarade den 31 mars 2015 med att konstatera att man inte ser något hinder för att byggnadsminnesförklara byggnaden, men att detta bör ske först efter att biblioteket genomgått den planerade utvecklingsprocess och ombyggnad som nu planeras och som avses vara avslutad år 2019.

Datum
2017-11-27

Beteckning
432-28282-2012

I skrivelse daterad 19 januari 2017 från Stadens fastighetskontor till Länsstyrelsen meddelar man att projektet försenats och nu avses vara färdigställt år 2021.

Länsstyrelsen har därefter i samråd med staden meddelat att ett beslut om byggnadsminnesförklaring kommer att fattas under 2017 då det inte är ändamålsenligt att hålla frågan öppen för handläggning då parterna i sak ändå är överens om att byggnadsminnesförklara anläggningen.

Efter att ha tagit mot Stockholms stads remissvar 2015 har föreliggande beslut tagits fram. De ändringar som gjorts i förhållande till det remitterade förslaget till skyddsbestämmelser är att det anges att parken inte får bebyggas i stället för att det som i remissförslaget anges att ett skyddsområde motsvarande parkens sträckning inte får bebyggas eller på annat sätt förändras. Även vid remitteringen till staden har byggnadsminnesförklaringen emellertid avsett såväl huvudbyggnad/basarerna som parken och någon ändring görs därför inte i sak. Vidare har några av skyddsbestämmelserna förtydligats då begrepp som ursprunglig respektive äldre inredning mm. ersatts med årtal, liksom vad som avses med större ingrepp i stommen.

Väckt fråga om byggnadsminnesförklaring av lamellhusen

De tre lamellhusen, annexbyggnaderna, är belägna omedelbart utanför byggnadsminnet. De är uppförda i enlighet med den stadsplan som Asplund arbetade med sedan 1918. Stadsbiblioteksbyggnaden har därmed ett samband med de tre lamellhusen. Några av tidens mest framträdande arkitekter, Ivar Tengbom, Erik Lallerstedt och Paul Hedqvist, har ritat lamellbyggnaderna som har höga kulturhistoriska värden. Stadsbiblioteket framträder dock främst som en solitär. Länsstyrelsen tar därför i det nu aktuella beslutet i ett första skede endast ställning till en byggnadsminnesförklaring avseende biblioteksbyggnaden, basarerna och den tillhörande parken. Länsstyrelsen handlägger frågan om byggnadsminnesförklaring av lamellhusen i ett separat ärende (dnr 432-28386-2012).

Information

Om det finns särskilda skäl kan Länsstyrelsen enligt 3 kap 14 § KML lämna tillstånd till att ett byggnadsminne ändras i strid med skyddsbestämmelserna. Länsstyrelsen får ställa de villkor för tillståndet som är skäliga med hänsyn till de förhållanden som föranleder ändringen. Villkoren får avse hur ändringen skall utföras samt den dokumentation som behövs.

Ifråga om underhållsåtgärder och uppgifter om väggars och byggnadsdelars ålder kan vägledning hämtas från Stockholms stads vårdprogram för stadsbiblioteket med tillhörande park från 2012, eller senare uppdaterade versioner av detta dokument som Länsstyrelsen godkänt.

Hur man överklagar

Beslutet kan överklagas hos Förvaltningsrätten i Stockholm enligt bilaga.

Beslutande

Beslut i detta ärende har fattats och godkänts digitalt av vikarierande landshövding Åsa Ryding. I den slutliga handläggningen av ärendet har även deltagit Marina Arnshav, föredragande, samt kulturmiljöchef Louise Schlyter, deltagande.

Bilagor

1. Överklagandehänvisning

Kopia till

SBk HLA

Riksantikvarieämbetet (registrator@raa.se)

Stadsmuseet (stadsmuseet@stockholm.se)

Stadsbyggnadsnämnden i Stockholms stad
(stadsbyggnadskontoret@stockholm.se)

FDS via VicNatur (uwe.stephan@lansstyrelsen.se,
kristian.herner@lansstyrelsen.se)

Karta över byggnadsminnets avgränsning

Byggnadsminnet Stockholms stadsbibliotek med basarer och tillhörande parkanläggning. Gränsen markerad som tjockare svart linje. Enskilda träd markeras med ring med prick i. Norr uppåt.

Bilaga 1

Du kan överklaga beslutet

Om du inte är nöjd med Länsstyrelsens beslut, kan du **skriftligen** överklaga beslutet hos förvaltningsrätten. **Observera att du ska skicka eller lämna överklagandet till Länsstyrelsen i Stockholms län, 104 22 Stockholm. Du kan även skicka in överklagandet via e-post till stockholm@lansstyrelsen.se.** Det ska du göra därför att Länsstyrelsen måste pröva om överklagandet har kommit in i rätt tid, innan det skickas vidare till förvaltningsrätten.

Tiden för överklagande

Ditt överklagande måste ha kommit in till Länsstyrelsen **inom tre veckor från den dag du fick del av beslutet.** Om det kommer in senare kan överklagandet inte prövas. I ditt överklagande kan du be om att få ytterligare tid till att utveckla dina synpunkter och skälen till att du överklagar. Sedan är det förvaltningsrätten som beslutar om tiden kan förlängas eller inte.

Om någon annan part överklagar beslutet, till exempel en kommun eller annan myndighet, är tiden **tre veckor från det datum som står på beslutet.**

Ditt överklagande ska innehålla:

- vilket beslut som överklagas, beslutets datum och diarienummer
- hur du vill att beslutet ska ändras
- varför du anser att Länsstyrelsens beslut är felaktigt

Skriv också följande uppgifter, om du inte tidigare lämnat dem:

- personnummer
- adress till bostaden
- telefonnummer där du kan nås
- eventuellt övriga uppgifter som behövs för att man ska kunna skicka handlingar till dig

Om du har handlingar eller annat som du anser stöder din uppfattning, bör du skicka med kopior på dessa.

Ombud

Du har rätt att anlita ett ombud för att sköta överklagandet åt dig. I så fall ska ombudet underteckna skrivelsen, bifoga en fullmakt i original från dig samt uppge sitt namn, adress och telefonnummer.

Ytterligare upplysningar

Behöver du veta mer om hur du ska göra, går det bra att ringa till Länsstyrelsen, telefon 010-223 10 00. Fråga efter den som varit föredragande i beslutet.